

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВІ ТА ТЕОРЕТИКО-ОРГАНІЗАЦІЙНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ОСВІТИ У ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Медведєв В. К., кандидат військових наук, професор (НУОУ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1113-5042>

Тюріна В. Ю., доктор філософії (НУОУ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3444-143X>

Дикань О. В., доктор економічних наук, професор (УкрДУЗТ)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2087-9257>

У статті досліджено адміністративно-правові та теоретико-організаційні засади управління якістю освіти у закладі вищої освіти в контексті євроінтеграції. Визначено недосконалість функціонування внутрішніх систем забезпечення якості. Запропоновано доповнити її застосування кількісного оцінювання на основі кваліметрії, нормованих показників і вагових коефіцієнтів. Обґрунтовано необхідність удосконалення методичних засад моніторингу та використання результатів у прийнятті управлінських рішень.

***Ключові слова:** управління якістю освіти; внутрішнє забезпечення якості; моніторинг якості освіти; кваліметрія; адміністративно-правове регулювання; трансфер технологій; заклад вищої освіти.*

ADMINISTRATIVE-LEGAL AND THEORETICAL- ORGANISATIONAL ASPECTS OF EDUCATION QUALITY MANAGEMENT AT A HIGHER EDUCATION INSTITUTION

Medvediev V. K., Candidate of Military Sciences, Professor

(National Defence University of Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-1113-5042>

Tiurina V. Yu., Doctor of Philosophy (National Defence University of Ukraine)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3444-143X>

Dykan O. V., Doctor of Economic Sciences, Professor

(Ukrainian State University of Railway Transport)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2087-9257>

The article examines the administrative-legal and theoretical-organisational foundations of education quality management at a higher education institution in the context of European integration and expanded institutional autonomy. The external and internal dimensions of quality and the problems caused by the excessive formalisation of internal quality assurance systems are analysed. The study uses systems, process and structural-functional approaches, analysis and synthesis of legislation and scholarly literature, elements of qualimetry, and graphical modelling. A methodological approach to quantitative assessment is proposed: an integral quality index is calculated from normalised indicators and weighting coefficients, taking into account whether an increase or a decrease in a particular indicator is desirable. Monitoring is treated as a continuous cycle of measurement, assessment of the current state, forecasting, corrective managerial action and feedback. The

index is intended to complement, rather than replace, expert judgement and qualitative evidence, and may be used as an additional source of evidence in the accreditation of study programmes. Technology transfer is considered an additional indicator of the effectiveness of research and innovation activities. The paper substantiates the need for a unified methodological framework defining indicator selection, data sources, normalisation procedures, weighting methods, monitoring frequency, responsible actors and the use of results in institutional decision-making. The proposed approach is conceptual and requires validation using data from specific higher education institutions, including sensitivity analysis of weighting coefficients and assessment of forecast uncertainty.

Keywords: education quality management; internal quality assurance; education quality monitoring; qualimetry; administrative and legal regulation; technology transfer; higher education institution.

Постановка проблеми. Курс України на європейську інтеграцію зумовив необхідність комплексного реформування системи вищої освіти та підготовки фахівців [1; 2]. У контексті європейських стандартів і принципів автономії закладів вищої освіти одним із ключових напрямів реформування стало розширення їхніх повноважень у сфері формування та реалізації освітніх програм. Розширення академічної та організаційної автономії, своєю чергою, актуалізувало проблему забезпечення належного рівня якості освіти та розроблення ефективних механізмів її забезпечення. Тож у повній мірі зазначеному запиту відповідає внутрішня система забезпечення якості освіти. Саме тому поширилась практика серед вітчизняних ЗВО щодо їх створення та постійного вдосконалення.

Якість вищої освіти в сучасних умовах розглядається у двох взаємопов'язаних вимірах – зовнішньому та внутрішньому. Зовнішній вимір відображає результати освітнього процесу й виявляється у підготовці конкурентоспроможного випускника, здатного успішно здійснювати професійну діяльність, адаптуватися до умов ринку праці та відповідати вимогам роботодавців і держави. Внутрішній пов'язаний із системним удосконаленням освітньої діяльності, постійним професійним розвитком науково-педагогічних працівників, ефективністю організаційно-управлінських рішень, а також функціонуванням процесів і

механізмів внутрішнього забезпечення якості освіти. Внутрішній вимір є одним із визначальних чинників стійкого розвитку закладу вищої освіти.

Однією з актуальних проблем функціонування внутрішніх систем забезпечення якості освіти є їх надмірна формалізація, за якої основна увага може зосереджуватися на процедурній звітності, тоді як результативність управлінських та освітніх процесів залишається поза належною увагою. Моніторингова діяльність у закладах вищої освіти нерідко зводиться до формального подання результатів без їх належного аналізу, інтерпретації, прогнозування та використання для прийняття управлінських рішень, що суттєво знижує аналітичну цінність моніторингу. Однією з основних причин такого явища є відсутність кількісних показників оцінювання процесів та процедур, а також окремих елементів системи в цілому

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Нормативне й методичне підґрунтя забезпечення якості вищої освіти становлять Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [3].

Питання забезпечення якості вищої освіти є предметом досліджень вітчизняних і зарубіжних науковців. Є. А. Іванченко та Н. Й. Білоножко аналізують технологію оцінювання якості освітньої діяльності у закладах вищої військової освіти [4]. Л. Є. Сігаєва розглядає сучасні підходи до якості освіти та роль

моніторингу в її забезпеченні [5]. М. Гебель, Т. Чжан, Л. Бунеску та Г. Штебер досліджують розвиток навчання і викладання в європейських університетах під впливом освітніх реформ, технологічних і суспільних змін [6]. Б. Стенсакер наголошує на складності доведення фактичної результативності систем забезпечення якості [7]. Е. Беннетот Пруво та Т. Естерманн висвітлюють університетську автономію в організаційному, фінансовому, кадровому й академічному вимірах [8]. Е. Хейзелкорн аналізує вплив міжнародних рейтингів на трансформацію закладів вищої освіти та конкуренцію за академічну досконалість [9].

Системний підхід до організації освіти й індивідуальної підготовки та управління їх якістю закріплено в директиві НАТО Bi-SC 075-007 «Освіта та індивідуальна підготовка» [10]. Методичні засади формування внутрішніх систем забезпечення якості освіти розкрито в рекомендаціях Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти [11], а критерії зовнішнього оцінювання визначено Положенням про акредитацію освітніх програм, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 15.05.2024 № 686 [12]. У сфері військової освіти відповідні відомчі вимоги встановлено Інструкцією із забезпечення якості військової освіти у Збройних Силах України [13]. Окремий напрям досліджень пов'язаний з оцінюванням наукової та інноваційної діяльності: Д. Сігел, Д. Вальдман і А. Лінк досліджують вплив організаційних практик на продуктивність університетських структур трансферу технологій [14].

Виділення невирішених частин загальної проблеми. Попри значну кількість наукових досліджень у сфері якості освіти, оцінювання її результатів здійснюється переважно на якісному рівні. Недостатньо розробленими залишаються методи кількісного вимірювання результатів освітньої та наукової діяльності, а також механізми інтеграції

результатів моніторингу в систему управлінських рішень. Подальшого опрацювання потребують питання обґрунтування системи показників, методів їх нормування та інтегрування, а також використання отриманих результатів під час акредитації освітніх програм.

Метою статті є дослідження адміністративно-правових та теоретико-організаційних аспектів управління якістю освіти у закладах вищої освіти, виявлення недосконалості функціонування внутрішніх систем забезпечення якості освіти, обґрунтування методологічного підходу до кількісного оцінювання елементів якості освіти на основі методів кваліметрії, а також визначення напрямів удосконалення нормативно-правового регулювання, зокрема щодо використання результатів кількісного оцінювання під час акредитації освітніх програм.

Виклад основного матеріалу. Практичне вирішення завдань оцінювання якості вищої освіти пройшло кілька методологічних етапів. На початковому етапі домінував системний підхід, що розглядав освітній процес як цілісну структуру взаємозалежних елементів. Згодом акцент було зміщено на комплексний підхід, що враховує сукупність організаційних, кадрових, ресурсних та результативних характеристик. Сучасний етап характеризується впровадженням процесного підходу, заснованого на принципах безперервного вдосконалення освітніх процесів і процедур та забезпечення їх відповідності встановленим стандартам.

Логічним завершенням інституціоналізації зазначених підходів стало нормативне закріплення механізму внутрішнього моніторингу якості освіти у закладах вищої освіти. В умовах розширення автономії саме внутрішня система забезпечення якості є ключовим елементом організаційно-управлінського механізму та визначальним чинником розвитку закладу. На жаль, практика

акредитації освітніх програм та діяльності закладів вищої освіти щодо їх реалізації засвідчує недосконалість саме внутрішніх систем забезпечення якості: за спостереженнями авторів, керівний склад закладів нерідко сприймає таку систему як додатковий елемент контролю, а не як інструмент аналізу та розвитку.

Структуру внутрішньої системи забезпечення якості закладу вищої освіти та її діяльності щодо оцінювання процесів створення і реалізації освітньої програми та діяльності закладу вищої освіти за цією програмою, з основними елементами та їх взаємозв'язками, представлено на рисунку 1.

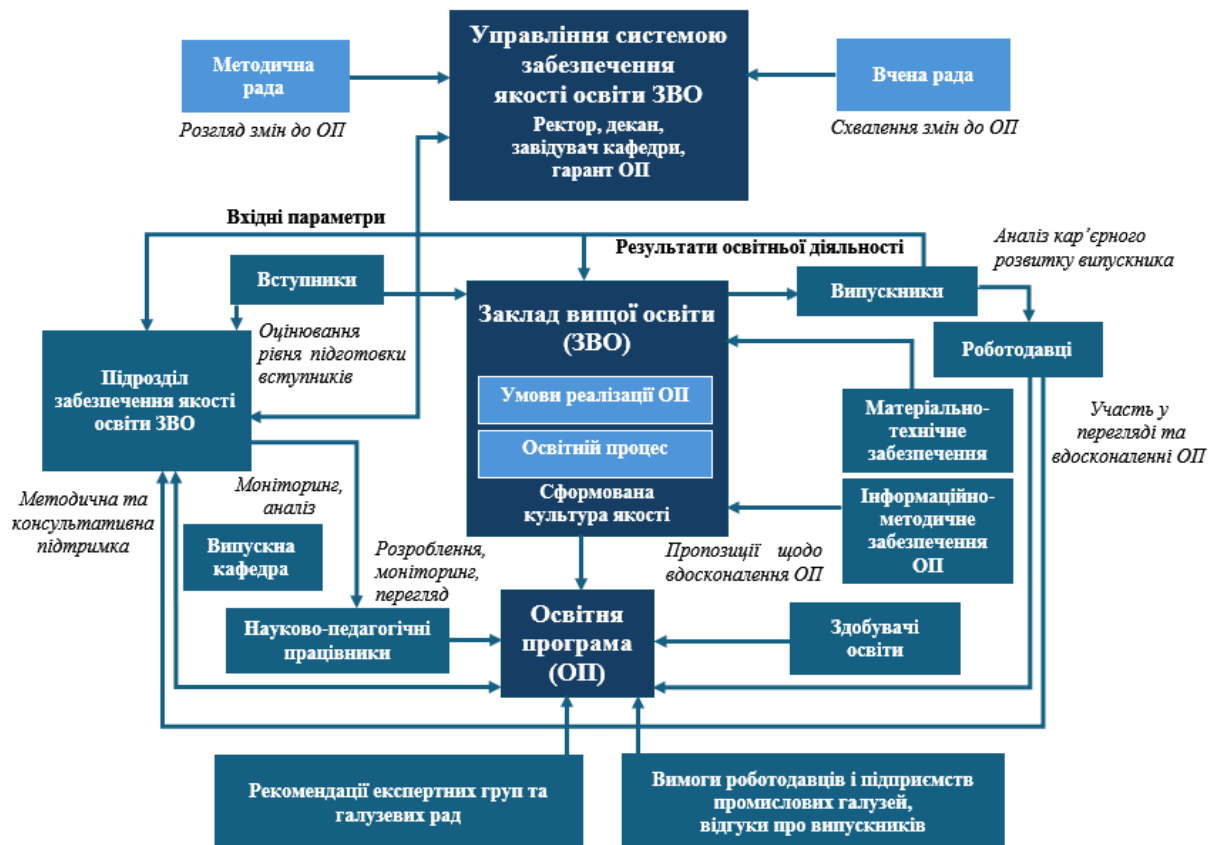

Рис. 1. Структура внутрішньої системи забезпечення якості у закладі вищої освіти

Кожний заклад вищої освіти має побудувати власну систему забезпечення якості освіти з урахуванням специфіки своєї діяльності [12]. Головними елементами такої системи є заінтересовані сторони (стейкхолдери) – здобувачі освіти, науково-педагогічні працівники, роботодавці-замовники як представники ринку праці, гарант освітньої програми, керівники кафедр і факультетів, ректорат, – а також сама освітня програма та матеріально-технічне, інформаційно-методичне й інші види ресурсного забезпечення.

Освітню програму доцільно

розглядати як модель фахівця, потрібного ринку праці, подану у формі опису компетентностей та програмних результатів навчання; водночас вона визначає технологію досягнення цих результатів. Тож гарант програми має бути її архітектором, або технологом, можливі варіанти об'єднання зазначених функцій в одній особі, або залучення фахівців групи забезпечення. Це право закладу вищої освіти. Система передбачає моніторинг умов розроблення, затвердження, реалізації та постійного перегляду програми відповідно до запитів усіх стейкхолдерів. Отже, фокусом

системи забезпечення якості є співвідношення заявленого наміру (моделі фахівця) та досягнутого результату – випускника, підготовленого в умовах високої динаміки оновлення знань.

Запропонована авторами структура системи (рис. 1) охоплює основні елементи забезпечення якості, процеси, що їх поєднують, та механізми управління ними. Вона дає змогу наочно уявити наявний підхід до акредитації освітніх програм за відповідними критеріями та до оцінювання діяльності закладу щодо їх реалізації. Системна логіка полягає в тому, що кращий випускник (вихід системи) формується за умови кращого вступника (вхід системи), кращого викладача (професора), кращої освітньої програми та кращих умов її реалізації. Водночас за відсутності чітко вибудованої організаційної структури окремі процеси не забезпечують належної ефективності створення та функціонування освітньої програми. Формування культури якості ґрунтується на навчанні, викладанні, наукових дослідженнях та упровадженні інновацій, одночасно визначаючи мету діяльності й окреслюючи шляхи її досягнення. Обов'язковою умовою досягнення належного рівня культури якості є спрямованість усього персоналу закладу на забезпечення якості підготовки здобувача.

У межах розглянутої проблематики доцільно виокремити низку принципових положень. Першим із них є кількісне оцінювання окремих елементів якості освіти. Оскільки повна характеристика якості не може бути вичерпно подана скінченним набором кількісних показників, у дослідженні використано поняття «усіченої» якості – тієї її частини, що піддається вимірюванню відповідно до обраних показників.

За наявності обґрунтованого переліку показників вихідне завдання може бути зведене до задачі верифікації на основі методів кваліметрії. У цьому випадку якість освіти може бути представлена у вигляді певного числового

значення:

$$QE = e^{\sum_{i=1}^n \frac{P_i}{P_i^{\text{пот}}}}; \quad (1)$$

де QE – показник якості освіти;

n – кількість показників;

P_i – фактичне значення i -го показника;

$P_i^{\text{пот}}$ – потрібне (нормоване) значення i -го показника.

Таким чином, кількісна інтерпретація якості окремих елементів якості освіти забезпечує можливість порівняння результатів моніторингу, сприяє формалізації процедур їх аналізу та доповнює експертне оцінювання, роблячи його більш об'єктивним і цілісним.

Очевидно, що за умови нормування показників за принципом $\frac{P_i}{P_i^{\text{пот}}} \leq 1$

максимальне теоретичне значення показника якості освіти QE прагнучиме до n , тобто $QE = n$. Водночас у практичній діяльності можливі ситуації, коли співвідношення фактичного значення показника до його нормативного орієнтира перевищує одиницю. Це свідчить про наявність ресурсного «резерву» за відповідним показником. Отже, оцінка якості освіти має відносний характер, оскільки визначається не абсолютними величинами, а співвідношенням фактичних та нормованих значень показників. Такий підхід дає змогу враховувати динаміку розвитку освітньої системи та фіксувати як відхилення від нормативних вимог, так і випереджальний розвиток за окремими напрямками.

По-друге, принципове положення стосується сутності моніторингу якості освіти. В узагальненому вигляді його можна визначити як систематичний процес вимірювання, оцінювання стану, прогнозування розвитку освітньої діяльності, прийняття коригувальних управлінських рішень і забезпечення зворотного зв'язку в межах внутрішньої

системи забезпечення якості.

Розглянемо послідовно кожен зі структурних складових моніторингу якості освіти. Первинним етапом моніторингу є вимірювання, яке здійснюється на основі заздалегідь визначених інформативних показників. Формування таких показників відбувається з урахуванням цілей моніторингу, а їх подальше використання забезпечує можливість об'єктивного оцінювання стану елементів освітньої системи. Таким чином, вимірювання становить фундаментальну складову всього процесу моніторингу якості освіти, оскільки саме воно створює інформаційну базу для наступних етапів аналізу та прогнозування.

У сучасній практиці закладів вищої освіти одним із поширених інструментів вимірювання є опитування здобувачів освіти, спрямовані на визначення рівня їхньої задоволеності змістом освітніх програм, якістю викладання, організацією навчального процесу та матеріально-технічним забезпеченням. Отримані результати мають опрацьовуватися статистичними методами, адекватними типу даних, обсягу вибірки та меті аналізу, зокрема із застосуванням критерію Фішера та критерію хі-квадрат.

Водночас аналіз практики функціонування систем внутрішнього забезпечення якості освіти свідчить про наявність деяких недоліків: моніторингова діяльність нерідко обмежується лише формальним поданням отриманих результатів без їхньої подальшої інтерпретації чи прогнозування. Це знижує аналітичну цінність моніторингу та відповідність управлінських рішень реальному стану справ.

Оцінювання стану є другим етапом моніторингу якості освіти. Для його проведення необхідно розробити систему критеріїв (еталонів), з якими порівнюються результати вимірювань; в Україні таку систему формують насамперед Стандарти і рекомендації

щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти [3]. Таке зіставлення забезпечує отримання об'єктивної оцінки поточного стану освітньої системи. Як еталонні значення можуть використовуватися нормативно-правові вимоги, освітні та професійні стандарти, а також результати попередніх вимірювань. Це дає змогу оцінити поточний стан і простежити динаміку якості освіти загалом та її окремих показників. Водночас у практиці закладів вищої освіти України комплексна оцінка рівня якості освіти наразі здійснюється обмежено, що суттєво знижує можливості системного аналізу та прогнозування.

Прогнозування доцільно розглядати як один із ключових етапів моніторингу якості освіти. Воно дає змогу визначити можливі зміни показників у наступних періодах та своєчасно виявити потребу у впровадженні додаткових заходів, спрямованих на вдосконалення освітнього процесу. Одним із можливих способів прогнозування є аналіз результатів попередніх вимірювань із застосуванням інтерполяції наявних даних та подальшої екстраполяції виявленої тенденції на прогнозований часовий інтервал (рис. 2).

Визначивши функціональну залежність показника $P_i = f(\bar{Z}_i)$ та обчисливши його значення для прогнозованого часового інтервалу, можна отримати прогноз розвитку відповідного показника за умови збереження виявленої закономірності змін. Водночас необхідно враховувати можливість реалізації різних сценаріїв розвитку. Оптимістичний сценарій (лінія 1 на рис. 2) передбачає прискорене зростання показника якості освіти, зумовлене сприятливими умовами функціонування, удосконаленням освітніх програм, підвищенням ефективності управління та впровадженням інноваційних освітніх технологій.

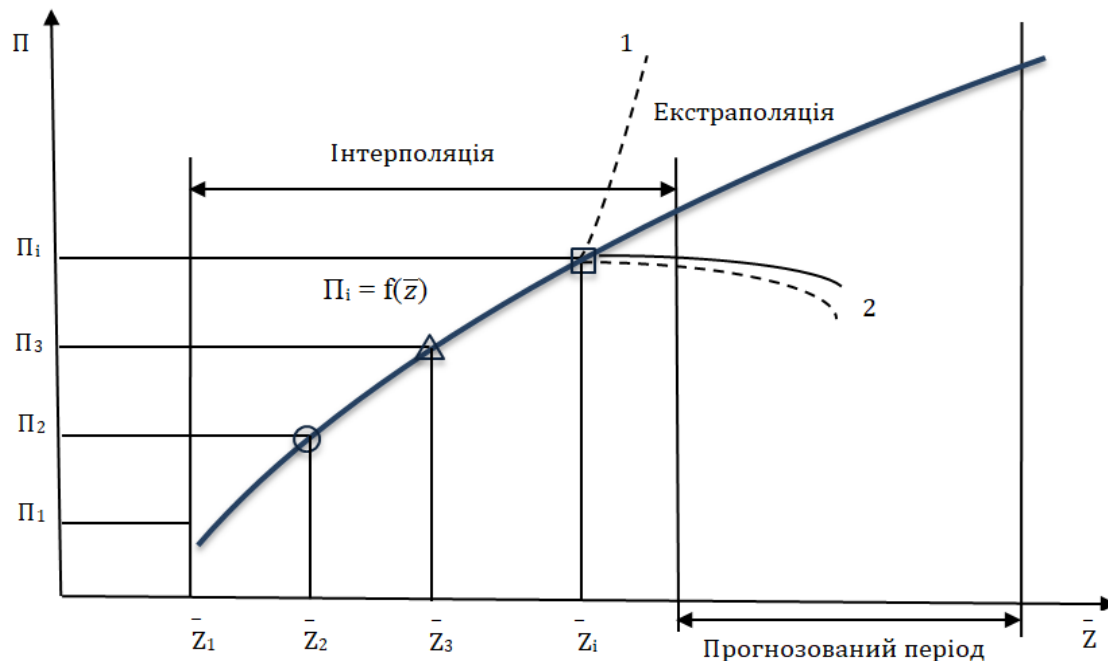

Рис. 2. Динаміка зміни показника Π_i у часі з використанням інтерполяції та прогнозування

Свою чергою песимістичний сценарій (лінія 2 на рис. 2) відображає можливе зниження значення показника якості освіти відносно вихідного рівня, починаючи з прогнозованого періоду. Виникнення подібної динаміки потребує проведення додаткового аналізу факторів, що вплинули на погіршення показників, а також усунення виявлених причин та відновлення позитивної тенденції розвитку якості освіти.

На завершення аналізу моніторингу якості освіти слід зазначити, що за наявності функціональних залежностей окремих показників $\Pi_i(\bar{Z}_1)$ з'являється можливість визначити функцію якості освіти у вигляді $QE = f(\bar{Z}_1)$, яка відображає динаміку зміни загального рівня якості освіти у часі. Крім того, до виразу (1) можуть бути введені вагові коефіцієнти k_i , при цьому має виконуватися умова нормування:

$$\sum_{i=1}^n k_i = 1 \quad (2)$$

Визначення вагових коефіцієнтів k_i пов'язане з методологічними труднощами, зокрема з багатофакторністю впливу на якість освітнього процесу та суб'єктивністю експертних оцінок. Водночас використання виразу (1) без урахування вагових коефіцієнтів потребує обґрунтування припущення про рівнозначний внесок усіх показників, що застосовуються у розрахунку чисельного значення показника якості освіти QE.

Критерії оцінювання якості освітньої програми визначено Положенням про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти, затвердженим наказом Міністерства освіти і науки України від 15.05.2024 № 686 [12].

Підготовка експертів для процедур зовнішнього оцінювання є важливим напрямом діяльності Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти та ключовою передумовою надійності акредитаційних рішень. Відбір і навчання експертів мають забезпечувати не лише знання нормативних вимог, а здатність критично аналізувати кількісні

та якісні докази, виявляти їх обмеження й формулювати аргументовані професійні висновки, зберігаючи баланс між колективною позицією та індивідуальною оцінкою [12].

У системі підготовки експертів доцільно посилити увагу до персональної відповідальності, незалежності професійного судження та здатності аргументовано відстоювати власну позицію. Практика експертної діяльності свідчить, що в окремих випадках саме точка зору одного фахівця з глибшими професійними знаннями чи практичним досвідом може бути більш обґрунтованою, ніж колективне рішення групи. Тому колегіальне рішення має ґрунтуватися на відкритому зіставленні доказів, а не на механічному домінуванні більшості, що й враховується у вдосконаленій системі підготовки експертів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти.

Слід наголосити, що освіта не є самоціллю, оскільки кінцевими споживачами кваліфікованих фахівців виступають особистість, суспільство та економіка держави, насамперед її виробничий сектор. У разі структурних змін економіки та скорочення промислового виробництва в окремих галузях спостерігається зниження попиту на фахівців окремих спеціальностей. Водночас, незалежно від рівня вищої освіти (бакалавр, магістр, доктор філософії), одним із ключових питань забезпечення якості залишається визначення змісту підготовки фахівців, тобто формування відповіді на запитання: які знання, навички та здатність їх застосовувати (компетентності) мають бути сформовані у випускника.

В умовах деіндустріалізації попит на кваліфікованих фахівців у низці галузей економіки суттєво знизився, а в окремих сферах – зник повністю. Водночас під час підготовки фахівців ключове значення зберігає зміст освіти. Діяльність науково-педагогічних працівників має бути нерозривно

пов'язана з проведенням наукових досліджень – тоді освітній процес орієнтується на перспективний розвиток галузей науки, техніки й технологій, що свідчитиме про високу якість освіти. У цьому контексті трансфер технологій може бути одним із інструментів кількісного оцінювання рівня та конкурентоспроможності університетської науки за результатами комерціалізації наукових розробок [9]. Отримані таким чином кошти можуть розглядатися як інвестиції у подальший розвиток наукових досліджень, освітніх програм та матеріально-технічної бази університету.

Подібна модель інтеграції науки, освіти та інноваційної діяльності широко застосовується в університетах країн Європи, США та Канади. У цих умовах викладачі, активно залучені до наукових досліджень, забезпечують природну інтеграцію сучасних наукових досягнень в освітній процес, що є одним із ключових чинників підвищення якості підготовки фахівців. Головним мотиваційним чинником наукової діяльності таких працівників є спрямованість їхніх досліджень на прогнозування розвитку відповідної спеціальності в освітній сфері, а матеріали та результати досліджень стають підґрунтям для створення нових навчально-методичних матеріалів. За цих умов науково-педагогічний працівник розглядається як науковець і фахівець конкретної спеціальності, а також як викладач вищого рівня – за умови володіння сучасними педагогічними технологіями; зазначена діяльність значною мірою визначає його професійну репутацію. Отже, кількісне оцінювання наукової діяльності науково-педагогічних працівників може бути корисним під час оцінювання якості освіти.

В Україні внаслідок реформування системи вищої освіти, зокрема в контексті гуманітаризації відповідно до положень Болонського процесу, відбулося розширення спектра напрямів підготовки та наукових спеціальностей. В освітній та науковій класифікації з'явилися нові

галузі досліджень, зокрема політичні науки, фізична культура та спорт, а також низка міждисциплінарних напрямів.

Деякі із зазначених наукових напрямів продовжують залишатися предметом науково-методологічних дискусій щодо їхнього статусу та місця у системі наукових знань. Зокрема, політичні науки мають значне суспільне та прикладне значення, проте їх становище в структурі наукових дисциплін нерідко розглядається дослідниками з різних методологічних позицій. Разом з тим масштаби підготовки наукових кадрів у цій галузі є досить значними. Так, у період 2001–2012 років в Україні було видано понад 88 тисяч дипломів кандидатів наук та близько 16 тисяч дипломів докторів наук за відповідними напрямками підготовки.

Подібні тенденції можуть розглядатися як результат складного процесу трансформації науково-освітньої системи, у межах якого відбувається пошук оптимального співвідношення між традиційними науковими школами та новими напрямками досліджень. Історичний досвід свідчить, що подібні процеси інституціоналізації наукових галузей не є унікальними: у різні періоди існували наукові ступені та академічні посади, пов'язані з окремими галузями знань (наприклад, право чи богослов'я), при цьому їхнє місце у загальній системі наукових дисциплін також ставало предметом дискусій.

Повертаючись до аналізу оцінювання якості освітньої діяльності у закладах вищої освіти, варто підкреслити, що одним із об'єктивних критеріїв її оцінювання та ефективності наукової діяльності є економічна оцінка функціонування кафедри або університету загалом. Такий підхід дає змогу урахувати низку важливих чинників: високий професійний рівень науково-педагогічних працівників як наукових дослідників; чітке бачення наукових перспектив та актуальних напрямів розвитку; наявність висококваліфікованих кадрів; інтеграцію

сучасних наукових досягнень та інноваційних розробок. Саме він дає змогу постійно підтримувати сучасний рівень підготовки здобувачів навіть в умовах високої динаміки оновлення знань.

Аналіз інформації, розміщеної на офіційних вебресурсах провідних університетів Європи та Північної Америки, таких як Оксфордський університет, Університет науки і технологій Манчестера, Університет Бундесверу, Гарвардський університет, Краківська політехніка, Празька політехніка, Болонський університет та інші, свідчить, що одним із ключових факторів забезпечення високого рівня науково-дослідницької діяльності є активне залучення студентів та аспірантів до участі у наукових проєктах і дослідницьких програмах під керівництвом провідних вчених [7, 8]. Така модель організації забезпечує тісний взаємозв'язок навчання та наукових досліджень, сприяє формуванню дослідницьких компетентностей, розвитку аналітичного мислення та навичок інноваційної діяльності. Результати університетських досліджень нерідко стають основою трансферу технологій та комерціалізації наукових розробок, що забезпечує додаткове фінансування університетів, стимулює розвиток наукової діяльності та підвищує якість освіти.

Важливим індикатором високого рівня підготовки випускників є наявність ефективних механізмів фінансової підтримки студентів. Так, у Гарвардському університеті функціонує розгалужена система фінансової допомоги, що охоплює освітні кредити, гранти та стипендії. Високий рівень конкуренції під час вступу (приймається лише близько 5 % абітурієнтів) забезпечує ретельний відбір найбільш підготовлених кандидатів. Освітнє середовище університету характеризується сучасними науковими лабораторіями, а також широкими можливостями для реалізації дослідницьких ініціатив студентів.

Показовим прикладом інтеграції освіти та науки є Массачусетський технологічний інститут, який протягом багатьох років посідає провідні позиції у міжнародних рейтингах університетів [13]. Важливою особливістю освітньої моделі інституту є системне залучення студентів до науково-дослідних проєктів, що реалізуються в університетських лабораторіях. Отримані результати активно впроваджуються у промисловість та високотехнологічні галузі економіки через механізми трансферу технологій і створення інноваційних компаній. Така модель освітнього процесу сприяє формуванню дослідницьких компетентностей студентів та розвитку навичок практичного застосування здобутих знань.

Якість підготовки фахівців також пов'язана з інтеграцією освіти, науки та інноваційної діяльності. У цьому контексті трансфер технологій може використовуватися як додатковий показник результативності й конкурентоспроможності університетських досліджень, зокрема за результатами комерціалізації розробок [14]. Водночас такий показник не є універсальним і має інтерпретуватися з урахуванням профілю закладу та особливостей галузі.

Залучення науково-педагогічних працівників і здобувачів освіти до дослідницьких та інноваційних проєктів сприяє оновленню змісту навчання, розвитку дослідницьких компетентностей і формуванню культури якості. Кількісні показники наукової діяльності доцільно розглядати разом із якісними доказами впливу досліджень на освітній процес.

Узагальнення зарубіжного досвіду свідчить, що міжнародні рейтинги та показники трансферу технологій можуть бути корисними додатковими джерелами інформації про інституційну спроможність університетів, проте вони не відображають усіх складників якості освіти й не повинні використовуватися як самодостатні критерії [9; 14].

Висновки. У роботі зосереджено увагу на основних елементах внутрішньої системи забезпечення якості закладу вищої освіти, розкрито їх сутність та запропоновано доповнити наявну систему якісного оцінювання кількісною оцінкою результатів моніторингу освітньої та наукової діяльності. Обґрунтовано необхідність розроблення єдиної методики оцінювання якості освіти, що дасть змогу підвищити відповідність управлінських рішень реальному стану якості освіти конкретного закладу та, своєю чергою, задовольнити вимоги роботодавця і ринку праці загалом. Результати кількісного оцінювання доцільно використовувати також під час акредитації освітніх програм – як додаткове джерело доказової бази за відповідними критеріями. За таких умов одним із вагомих показників ефективності діяльності закладу вищої освіти може бути економічний ефект від трансферу технологій та інновацій, який відображає результативність наукових досліджень і рівень їх інтеграції в освітній процес.

ПЕРЕЛІК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (дата звернення: 18.03.2026).
2. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Стандарти і рекомендації щодо забезпечення якості в Європейському просторі вищої освіти (ESG). Київ : ТОВ «ЦС», 2015. 32 с. URL: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_Ukrainian.pdf (дата звернення: 18.03.2026).
4. Іванченко С. А., Білоножко Н. Й. Технологія оцінювання якості освітньої діяльності у закладі вищої військової освіти. *Вісник післядипломної освіти. Серія «Педагогічні науки»*. 2023. Вип. 24 (53). С. 59–72. DOI:

[https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24\(53\)-59-72](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24(53)-59-72).

5. Сігасва Л. Є. Сучасні підходи до якості освіти: теоретичний аспект. *Професійна освіта: методологія, теорія та технології*. 2016. Вип. 4. С. 213–229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/profe_2016_4_18 (дата звернення: 18.03.2026).

6. Gaebel M., Zhang T., Bunesco L., Stoeber H. *Trends 2018: Learning and Teaching in the European Higher Education Area*. Brussels : European University Association, 2018. 109 p. URL: <https://www.eua.eu/downloads/publications/trends-2018-learning-and-teaching-in-the-european-higher-education-area.pdf> (accessed: 18.03.2026).

7. Stensaker B. Outcomes of quality assurance: a discussion of knowledge, methodology and validity. *Quality in Higher Education*. 2008. Vol. 14, no. 1. P. 3–13. DOI: <https://doi.org/10.1080/13538320802011532>.

8. Bennetot Pruvot E., Estermann T. *University Autonomy in Europe III: The Scorecard 2017*. Brussels : European University Association, 2017. URL: <https://www.eua.eu/downloads/publications/university%20autonomy%20in%20europe%20iii%20the%20scorecard%202017.pdf> (accessed: 18.03.2026).

9. Hazelkorn E. *Rankings and the Reshaping of Higher Education: The Battle for World-Class Excellence*. 2nd ed. London : Palgrave Macmillan, 2015. 304 p. DOI: <https://doi.org/10.1057/9781137446671>.

10. NATO. *Education and Individual Training: Bi-Strategic Commands Joint Directive Bi-SC 075-007*. 24 March 2025. Brussels : NATO, 2025.

11. Рекомендації щодо створення внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти / Національне агентство із забезпечення якості вищої освіти. Київ, 2021. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/B_16_02_2021_dod_3.pdf (дата звернення: 18.03.2026).

12. Про затвердження Положення про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти : наказ Міністерства освіти і науки України від 15.05.2024 № 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24> (дата звернення: 18.03.2026).

13. Інструкція із забезпечення якості військової освіти у Збройних Силах України : затверджена наказом Головнокомандувача Збройних Сил України від 12.01.2026 № 23. Київ, 2026.

14. Siegel D. S., Waldman D. A., Link A. N. Assessing the impact of organizational practices on the relative productivity of university technology transfer offices: an exploratory study. *Research Policy*. 2003. Vol. 32, no. 1. P. 27–48. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(01\)00196-2](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(01)00196-2).

REFERENCES

1. Pro osvitu [On Education]: Zakon Ukrainy vid 05.09.2017 No. 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19> (in Ukrainian).

2. Pro vyshchu osvitu [On Higher Education]: Zakon Ukrainy vid 01.07.2014 No. 1556-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> (in Ukrainian).

3. Standarty i rekomendatsii shchodo zabezpechennia yakosti v Yevropeiskomu prostori vyshchoi osvity (ESG) [Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG)]. Kyiv : TOV “TsS”, 2015. 32 p. URL: https://www.enqa.eu/wp-content/uploads/2015/11/ESG_Ukrainian.pdf (in Ukrainian).

4. Ivanchenko Ye. A., Bilonozhko N. Y. *Tekhnolohiia otsiniuvannia yakosti osvitnoi diialnosti u zakladi vyshchoi viiskovoi osvity* [Technology for assessing the quality of educational activities at a higher military education institution]. *Visnyk pislidyplomnoi osvity. Seriia “Pedahohichni*

nauky". 2023. No. 24 (53). P. 59–72. DOI: [https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24\(53\)-59-72](https://doi.org/10.58442/2218-7650-2023-24(53)-59-72) (in Ukrainian).

5. Sihaieva L. Ye. Suchasni pidkhody do yakosti osvity: teoretychnyi aspekt [Modern approaches to education quality: a theoretical aspect]. *Profesiina osvita: metodolohiia, teoriia ta tekhnolohii*. 2016. No. 4. P. 213–229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/profe_2016_4_18 (in Ukrainian).

6. Gaebel M., Zhang T., Bunescu L., Stoeber H. *Trends 2018: Learning and Teaching in the European Higher Education Area*. Brussels : European University Association, 2018. 109 p. URL: <https://www.eua.eu/downloads/publications/trends-2018-learning-and-teaching-in-the-european-higher-education-area.pdf>.

7. Stensaker B. Outcomes of quality assurance: a discussion of knowledge, methodology and validity. *Quality in Higher Education*. 2008. Vol. 14, no. 1. P. 3–13. DOI: <https://doi.org/10.1080/13538320802011532>.

8. Bennetot Pruvot E., Estermann T. *University Autonomy in Europe III: The Scorecard 2017*. Brussels : European University Association, 2017. URL: <https://www.eua.eu/downloads/publications/university%20autonomy%20in%20europe%20iii%20the%20scorecard%202017.pdf>.

9. Hazelkorn E. *Rankings and the Reshaping of Higher Education: The Battle for World-Class Excellence*. 2nd ed. London : Palgrave Macmillan, 2015. 304 p. DOI: <https://doi.org/10.1057/9781137446671>.

10. NATO. *Education and Individual Training: Bi-Strategic Commands*

Joint Directive Bi-SC 075-007. 24 March 2025. Brussels : NATO, 2025.

11. Rekomendatsii shchodo stvorennia vnutrishnoi systemy zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity [Recommendations for creating an internal higher education quality assurance system] / Natsionalne ahentstvo iz zabezpechennia yakosti vyshchoi osvity. Kyiv, 2021. URL: https://naqa.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/B_16_02_2021_dod_3.pdf (in Ukrainian).

12. Pro zatverdzhennia Polozhennia pro akredytatsiiu osvitnikh proham, za yakymy zdiisniuietsia pidhotovka zdobuvachiv vyshchoi osvity [On approval of the Regulations on the accreditation of study programmes providing higher education training]: nakaz Ministerstva osvity i nauky Ukrainy vid 15.05.2024 No. 686. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1013-24> (in Ukrainian).

13. Instruktsiia iz zabezpechennia yakosti viiskovoi osvity u Zbroinykh Sylakh Ukrainy [Instruction on quality assurance in military education in the Armed Forces of Ukraine]: zatverdzhena nakazom Holovnokomanduvacha Zbroinykh Syl Ukrainy vid 12.01.2026 No. 23. Kyiv, 2026. (in Ukrainian).

14. Siegel D. S., Waldman D. A., Link A. N. Assessing the impact of organizational practices on the relative productivity of university technology transfer offices: an exploratory study. *Research Policy*. 2003. Vol. 32, no. 1. P. 27–48. DOI: [https://doi.org/10.1016/S0048-7333\(01\)00196-2](https://doi.org/10.1016/S0048-7333(01)00196-2).

Стаття надійшла 14.05.26

Стаття прийнята до друку після рецензування 18.09.26

Стаття опублікована (оприлюднена) 30.09.26